

ol. SÆBYVANDMØLLE

Arkiv reg. no.: 10.02.00

Sæby købstad, Dronninglund herred,

Hjørring amt

Vandmølle/

Matr. no.: 122e af Sæby købstads jorder.

Synonym:

Foto:

Kort snit:

Film/ neg. no.:

Fredning: ++++++++
andet:

Alment iøvrigt:

- fredningen omfatter: Møllebygningen med beboelse, o. 1710 med ældre aner foruden det tilbyggede turbinehus (1926). Det vinkelret paa møl-
len tilbyggede stuehus, o. 1850.

Nuv. ejer:
adresse:

Frederikshavnsvej 1, Sæby

Registrant:

Bertil Larsen

dato: 04. Februar 1963

Bertil Larsen
DK - 8260 VIBY J.

09
03088

01. Sæby Vandmølle,
Hjørring amt.

10.02.02

Kilde: Ugebladet Søndag, København,

dato: no. 32 / 04.08.2003

Side: 1 / 1

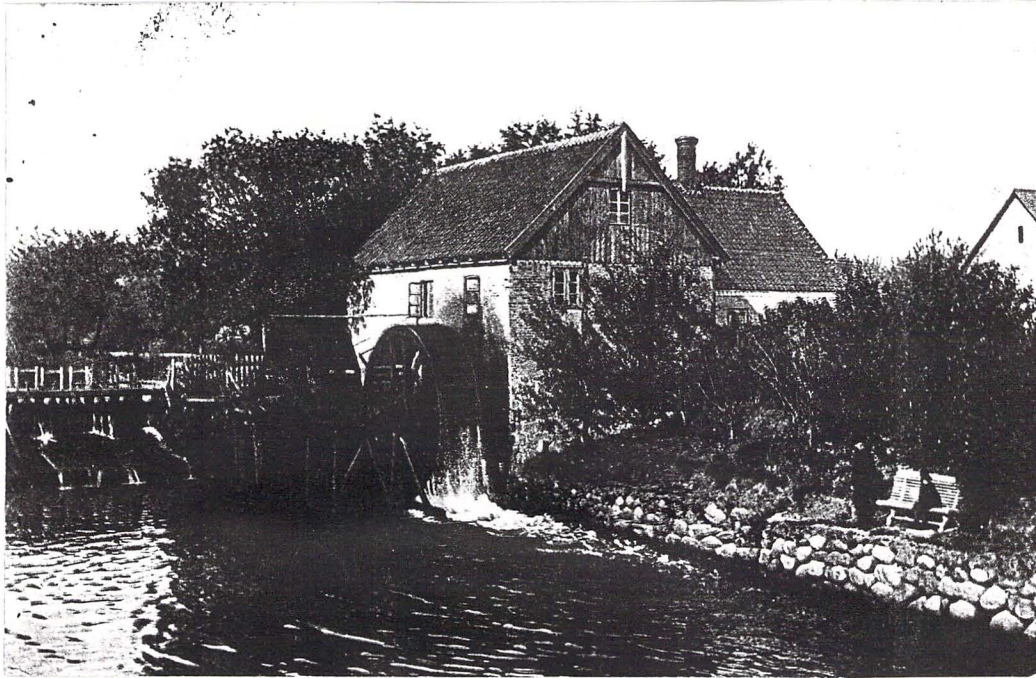
Willumsens vandmølle

Mine naboer har foræret mig dette billede, der ellers skulle køres på genbrugspladsen. Men jeg vil da ikke smide det ud, for jeg har undersøgt, om det har en værdi. Billedet er en radering, der bærer titlen »Den gamle Vandmølle Sæby«. Kunstneren hedder A.F. Willumsen.

PG, Jægerspris

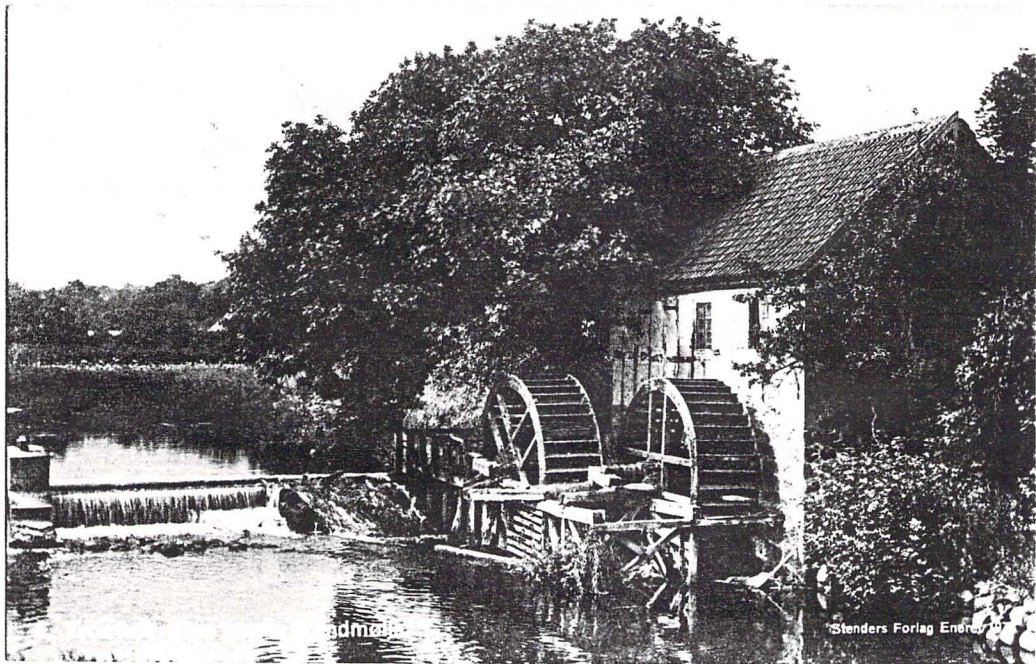
SVAR: *A.F. Willumsen har været en meget flittig mand, for man ser utallige raderinger af ham, bl.a. rundt omkring på landets loppetorve, hvor de kan købes for 50-200 kr. Så du skal ikke regne med nogen større salgpris.*

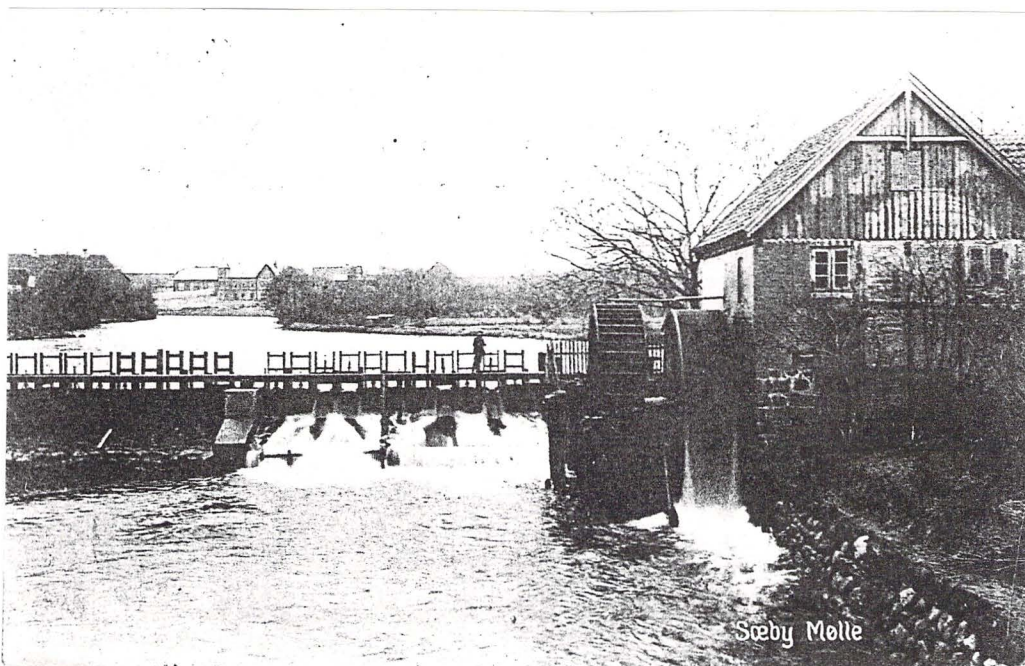

Kopi postkort; o. 1910

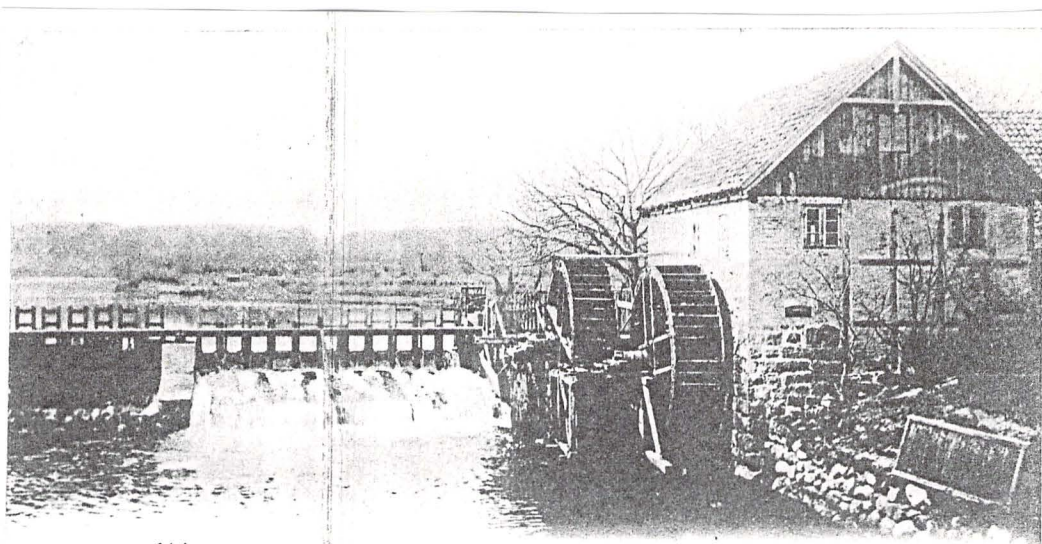
Bertel Larsen
DK-8260 VIBY J.

Kopi, postkort, udateret.

Sæby 11/6 04.

Vedhæft Hjørnings lange Strømme hoved. iu hede
 Hidda og orange
 Schræm

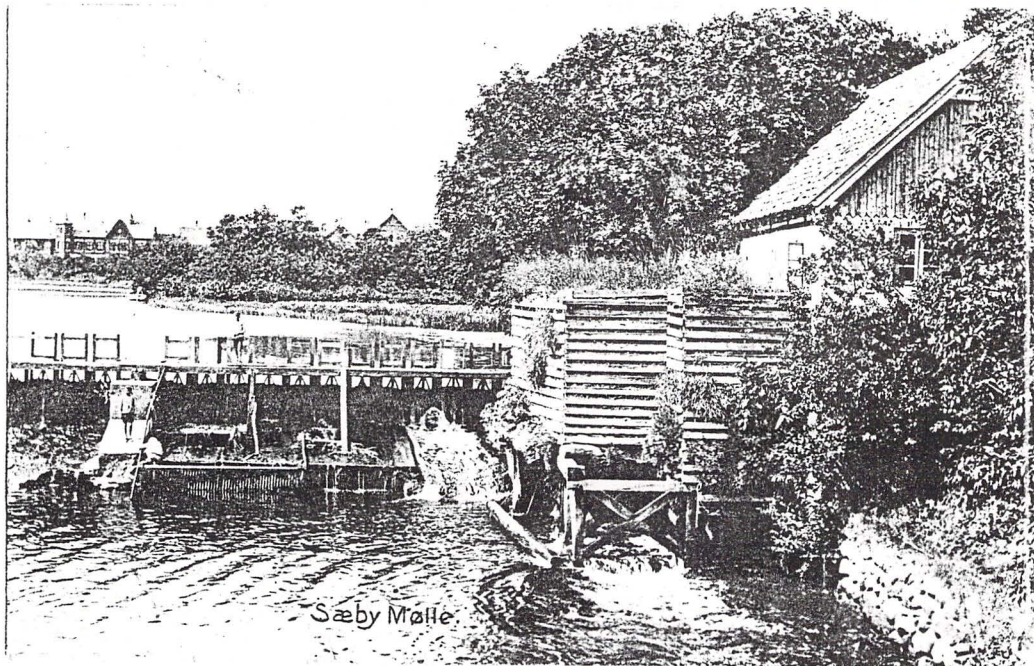
Obr. L. Andersen

Kopi postkort; o. 1904

Bertil Larsen

DK-8260 VIBY J.

Kopi postkort; o. 1915

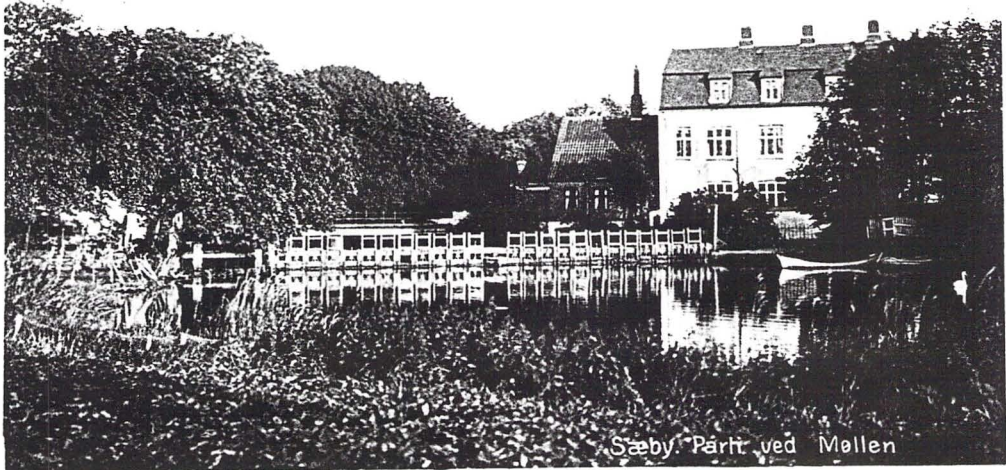
Kopi postkort; o. 1960

ol. SÆBY MØLLE

Arkiv No.: 10.02.00

HJØRRING AMT

Side/del:

Sæby Pært ved Møllen

Kopi postkort; o. 1965-10

Bertel Larsen
DK-8260 VIBY J.

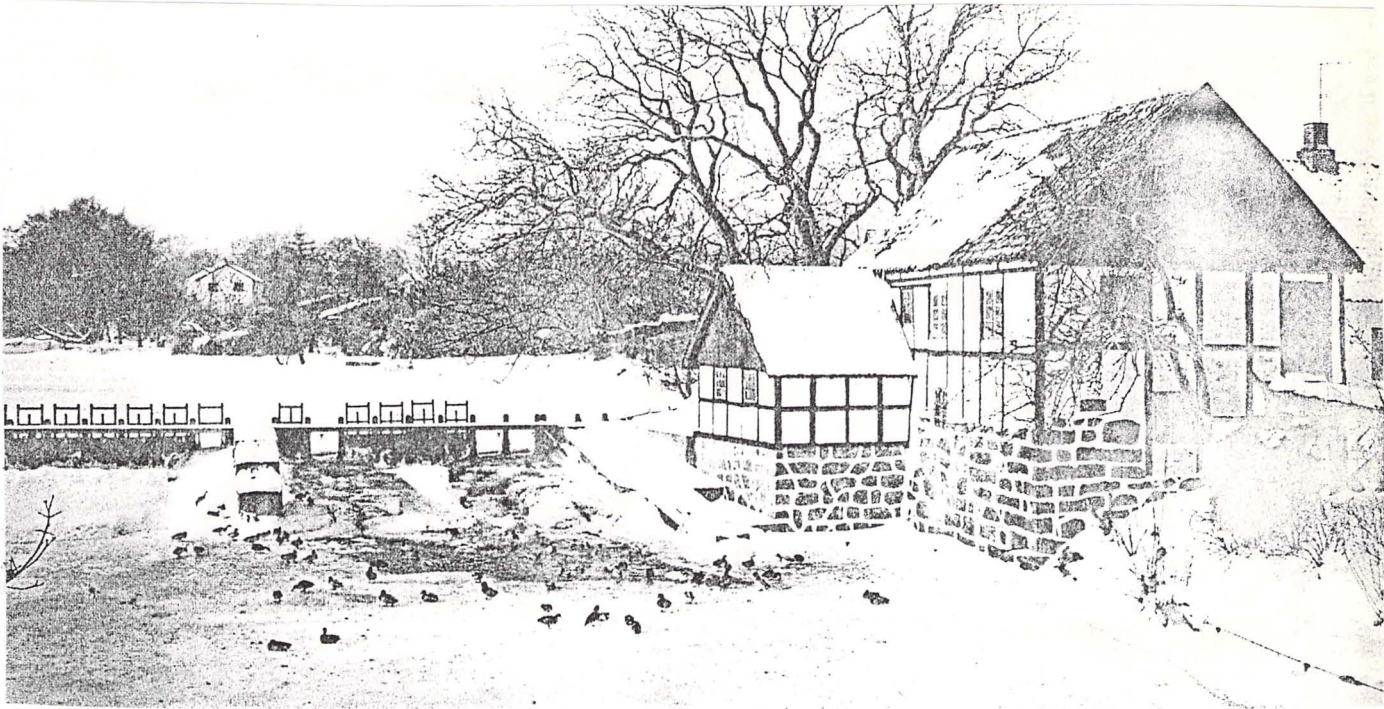

01. SÆBY MØLLE

Arkiv reg. no.: 10.02.00

HJØRRING AMT

Samlingsbind:

Bertel Larsen

DK - 8260 VIBY J.

003
271286

Ved åens brus

Tekst: KAARE MALTE

Foto: GRETE DAHL

Historien slår sammen om én fra alle vinkler, når man træder ind i et af de mest fotograferede motiver i Nordjylland, Sæby Vandmølle. Allerede i indgangsdøren melder den sig første gang, for her ligger to halve møllesten, der er mindst 180 år gamle. Lige rundt om hjørnet, med Sæby Å flydende ned for fødderne, kan man læne sig op af en stump original kampestensmur, der har rundet sine 350 år.

Sæby Vandmølle nævnes første gang i historiebøgerne i 1640 som kronens ejendom. Ud over at være et nationalt klenodie fredet i klasse A er det også et familie-klenodie for de nuværende ejere, Jens og Ellen Agerbæk Jørgensen samt deres søn Anders. Jens Jørgensens forældre købte Sæby Vandmølle i 1923, og Jens Jørgensen blev født her i 1929. Ved at grave lidt i de historiske aner kan også Ellen Jørgensen konstatere familiemæssige relationer til stedet. Noget af hendes familie var bestyrere på møllen i tidsrummet 1900-1906. Jens, Ellen og Anders Jørgensen sørgede i 1984 for, at Sæby Vandmølle blev i familiens eje. Det år købte de stedet af Jens Jørgensens mor, og med det samme startede familien på den omfattende restaurering af de historiske bygninger.

Det er sin sag at føre en ejendom fredet i klasse A tilbage til det oprindelige. Alt skulle måles op og tegnes ned til mindste detalje, og alt skulle undervejs godkendes i Planstyrelsen, så stakken af

breve og tegninger har nået en anseelig tykkelse.

Første skridt med renovering blev gjort i 1986. Her blev taget over både møllebygning og beboelsen skiftet ud med håndstrøgne tagsten. I 1987/88 gjaldt det den udvendige konstruktion som bindingsværk, murværk, døre og vinduer i den gamle møllebygning, hvor Jens og Ellen Jørgensen i dag har fået et hjem, som mange må misunde dem.

Bortset fra hjørnet med kampestensmuren og nogle halve og hele møllehjul er der ikke noget tilbage af det oprindelige. Familien Jørgensen har udført næsten al arbejdet selv, for et sådant projekt er umuligt at finansiere, hvis det skal ske som lønarbejde.

Alene et projekt som at fremstille vinduerne til møllehuset er en præstation i sig selv.

Vinduerne er med koblede rammer, originale sprosseprofiler og et enkelt lag glas, for der var forbud mod at bruge termoruder. Vinduerne fungerer nærmest som en foldedør inden de lukkes ind i selve rammen. Støjdæmpningen fejler imidlertid ikke noget. Med åbne vinduer, ud til bruset fra laksetrappen og opstemmer, har Jens Jørgensen målt 78 decibel støj. Med lukkede vinduer faldt måler-nålen til 28-29 decibel,

fortsættes næste side

01. SÆBY MØLLE

Arkiv reg. no.: 10.02.00

HJØRRING AMT

Samlingsbind:

Smukt tager den sig ud den nyrenoverede vandmølle i Sæby. Kampestens-hjørnet kan dateres tilbage til år 1640. Ved siden af laksetrappen står soklen til det kommende turbinehus.

Bertel Larsen

DK-8260 VIBY J.

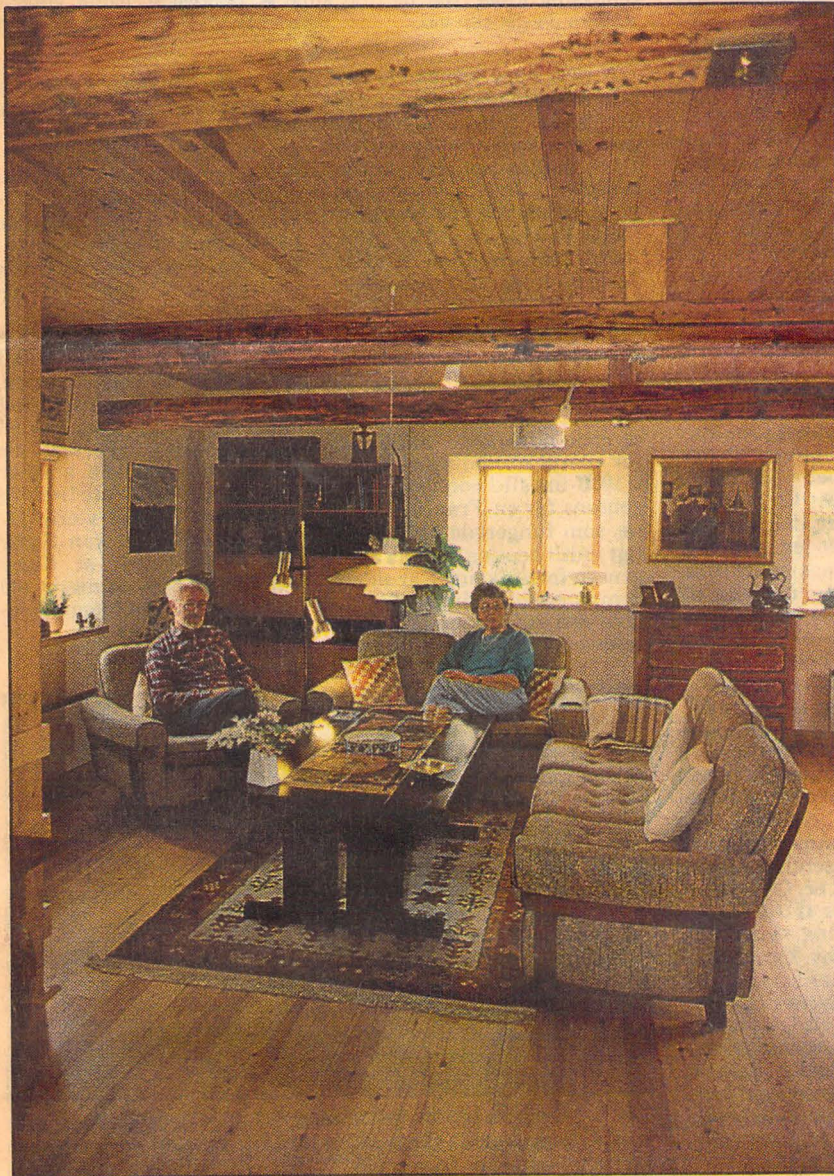
003

271786

II / IV

Familien Jørgensen købte i 1984 Sæby Vandmølle og fik både familiehjem og en fredet ejendom at sætte i stand

Masser af træ giver varme og hygge i den store stue på første sal. Læg mærke til at loftet er hævet i forhold til spærene, så rummet virker »højere«.

Jens Jørgensens mor boede tidligere i beboelse-bygningen, som nu renoveres totalt. Når de 180 kmv. er beboelige, flytter sønnen Anders Jørgensen ind. Foto: Grete Dahl

Ved åens brus

(Fortsat fra forrige side)

hvilket svarer til en svag susen. Et ekstra vindue i køkkenet gav også anledning til en del skriverier, inden der kom tilladelse fra Planstyrelsen. Her var tidligere kun et lille vindue i jernramme, som ikke gav meget udsigt over åen.

Isoleringen er også et kapital for sig. Væggene i møllehuset var ikke tykkere end bindingsværket, og det kan man selvfølgelig ikke leve med i disse moderne tider. Da den udvendige mur var retableret, blev der bygget en ny murindvendig. Rummet mellem murene blev fyldt op med 36 cm isolering. I gulvet kom der 40 cm isolering, installeret gulvarme og sluttet af med bornholmske staldklinker, så der bliver næppe problemer med fodkulde trods naboskabet til vand.

Møllehuset er delt op i to enheder. For nedden indgang, toilet og et slags multirum, hvor der både er plads til køkken, spiseplads, lidt stue og arbejdsplads for Ellen Jørgensens store hobby, patchwork. En gedigen trappe i fyrretræ fører op til første sal, hvor der er opholdsstue, soveværelse og bad/toilet. Spærene heroppe hænger lidt lavt, men ved at hæve selve loftsbeklædningen omkring en halv meter kommer rummet til at virke væsentligt højere end det faktisk er. Overalt er det brugt masser af træ i færsteklasses sortering, så det indvendige af Sæby Vandmølle kan godt lede tanken hen på en norsk eller svensk bjælkehytte. Alt er selvfølgelig håndlavet på Jens Jørgensens veludstyrede værksted. Faktisk er det kun indvendige døre, køkkenelementer, skabe og inventar som er købt færdigfremstillet.

Næste store projekt er totalrenoveringen af den ca. 140 år gamle beboelses-bygningen, der ligger vinkelret på selve møllehuset. Her boede tidligere Jens Jørgensens mor, og når de 160 kvadrater er klar til indflytning, flytter sønnesønnen Anders Jørgensen og Heidi Nielsen ind.

Vinduet med koblere rammer er udført efter tegninger fra Planstyrelsen. Det tog en hel vinter at fremstille alle vinduer til møllehuset.

Ellen og Jens Jørgensen måtte have Planstyrelsens tilladelse til at bygge dette vindue i køkkenet. Udsigten over åen, opstemningen og laksetrappen er bare smuk. Foto: Grete Dahl

Endelig kommer også retableringen af turbine-bygningen. Helt tilbage til vandmøllens oprindelse har vandkraften været udnyttet. I starten sørgede udvendige møllehjul for energi til maling af korn. I 1926 installerede Jens Jørgensens far en Francis-turbine, som fungerede upåklageligt indtil Jens og Anders Jørgensen for omkring 5 år siden demonterede turbinen for at give den en gennemgribende renovering. Familien Jørgensen

ville sætte en generator på turbinen for at skaffe både billig og miljø-rigtig energi til den daglige husholdning. Ordet generator gav imidlertid dårlige vibrationer i lystfiskerkredse, som nedlagde forbud mod brug af generatoren. Sagen kører nu på femte år frem og tilbage i diverse styrelser.

Der er stadig lang vej tilbage for Sæby Vandmølle får sit oprindelige udseende tilbage, men familien Jørgensen skal nok nå det. Ildhu og lyst til arbejdet driver værket, for det er mildt sagt en kostbar fornøjelse at renovere fredede bygninger. Takket været familien Jørgensen kan Sæby Vandmølle også de næste 100 år bliver det mest fotograferede motiv på de kanter.

Jens Jørgensen i entréen, hvor trappetrinnet er en mindst 180 år gammel møllesten. Gulvet i multi-rummet er bornholmske staldklinker.

AALBORG STIFTIDENDE

SØNDAG 21. JULI 1991

Bertil Larsen
DK-8260 VIBY J.

003 IV/IN

Sæbys turistattraktion istandsat

Lige fra kornmølle til industrimølle har vandmøllerne været nyttige kraftværker, der har skaffet »velstand til huse«. Men ved udnyttelse af andre energiformer blev der kun beskeden interesse tilbage for deres fortsatte funktion, dog vil de, gennem den særlige turistmæssige kvalitet, de rummer, også ud i fremtiden være en kilde til velstand – hvis de får lov til det. Som sådan er Sæby Mølle ikke noget enestående, men dens bygninger er renoveret, og møllen er således et af flere argumenter for, at turisterne lægger deres rute ad den gamle Frederikshavn landevej og gør et stop ved broen over Sæby Å.

Som ved så mange andre byer er det fundet nødvendigt med en omfartsvej uden om bykernen i Sæby. Nødvendigt måtte den gå vest om byen og kom til at passere over den snoede og vandrige Sæby Å ved den gamle vandmølle fra 1780, kaldet »Stampen«. Dennes bindingsværksbygninger er revet ned, men møllestedet kan lokaliseres indenfor et hegnet industriområde umiddelbart øst for omfartsvejen. Som trafikant vil man ikke bemærke møllestedet, men nok, at man passerer den skovbevoksede ådal, der forøvrigt skånes for byggeri og på visse strækninger er fredet.

Denne del af åens løb gennem skovområdet, forbi de to vandmøller og gennem dele af byen har inspireret til store værker af eksempelvis Christian Zacho, Peder Mønsted, Holger Drachmann m.fl. Området er stadig inspirerende og sandelig et besøg værd, især da den nederste af de to vandmøller med stemmeværk og bro stadig eksisterer som del af den gamle landevej mod Frederikshavn, dog ikke at forveksle med den ældre træbro, der i slutningen af 1700-tallet lå længere nede af åløbet ved Strandgade.

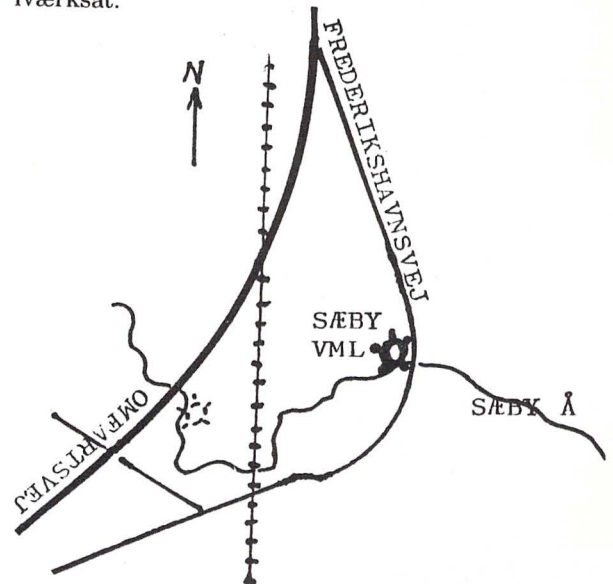
Her ved broen finder man da også turisterne, der ofrer den ene film efter den anden på sceneriet med møllebygningen i bindingsværk, det brusende vand fra sluserne og åløbet, der flyder sagte og bredt gennem det flade område og giver sig tid til at spejle de skovbevoksede bredder. Det romantiske billede ville næsten være fuldkomment, såfremt der atter blev monteret to plaskende overfaldsvandhjul. Stedet er byens turistattraktion og vil ved denne rekonstruktion i endnu højere grad blive det i fremtiden.

Sæby Mølle startede som kornmølle under Pernille Oxen på Sæbygård omkring 1600-tallets begyndelse og standsede først sin virksomhed i 1942, da man på grund af ringe søgning opgav at føre møllen videre som kornmølle. Men allerede på det tidspunkt var de to romantiske vandhjul taget ned, hvilket skete i forbindelse med, at der i 1926 blev indlagt en Francis-turbine for derigennem at levere drivkraften til et kraftanlæg ved en træuldsfabrik og senere til en bloksav og andre maskiner i forbindelse med træindustri.

Igennem de fleste af vandmøllens aktive år, har den været afhængig af Sæbygård, der under søhelten Niels Juels ejerskab forbavsende nok nedlagde forbud mod, at bønderne fik formalet kornet på Sæby Mølle. Går-

den og møllen blev solgt i 1682, og den følgende ejer søgte at sælge igen i begyndelsen af 1700-tallet. Det lykkedes ikke straks, men i stedet fik Sæbygård lov til at opkræve bropenge til vedligeholdelse af broen. Denne passageafgift gjaldt dog ikke Sæbys egne borgere, men kun rejsende udefra.

Møllen er nu uden mølleri og mølleinventar, men er i møllerslægtens eje. Siden 1942 havde møllehuset i hovedsagen været anvendt som værksted og beboelse, og da den nuværende ejer overtog møllen efter forældrene, blev en større ydre og indre istandsættelse iværksat.

Fisketrappen, som ejeren opførte i 1960, tiltrækker sig også megen opmærksomhed, da man heri kan iagttage de springende laks på vej op til gydepladserne længere oppe i landet.

Francis-turbinen blev i 1988 afmonteret med henblik på renovering, og ønskes atter taget i brug til elproduktion, dog støder dette på vanskeligheder med at opnå de nødvendige godkendelser. Visse foreninger frygter, at dette vil medføre »turbinerede fisk« som følge af, at fiskene ikke vil være kloge nok til fortsat at anvende den vel gennemprøvede fisketrappe, men i

stedet vil blive fristet over evne af den stærkere strømning ved turbinen og derfor vil forsøge at komme igennem der.

Imidlertid er en Francis-turbine en langsomtgående turbine, der fortrinsvis anvendes, hvor der kun er ringe eller lidt fald, og muligheden for at beskadige fiskene, hvis de, til trods for opsatte spærringer, skulle forville sig derind, må anses for ganske ringe. Men et par rigtige, arbejdende vandhjul ville under alle omstændigheder være kønnere og turistmæssigt sætte »prikken over i'et«.

*Jørgen F. Christensen,
Birgitte Gøyesvej 26, Hillerød.*

„MØLLEN“ MARTS 1991

90 ÅR

Thora Jørgensen, Den Gamle vandmøller, Sæby fylder på søndag 90 år.

Hun er født på Brønderslev-egnen. Fik som ung plads i huset hos møllebyggeren i Vodskov. Her traf hun Jens Chr. Agerbæk Jørgensen, der som så mange svende på den tid rejste rundt og byggede møller. De blev gift i 1917, købte et savværk i Klæstrup ved Nibe. Senere boede de i Solbjerg og i Laurbjerg i Østjylland.

Men det er vandmøllen i Sæby, der gennem mere end 60 år har været rammen om Thora Jørgensens tilværelse. Møllerparret købte den i 1926, satte den i stand og

skiftede de gamle vandhjul ud med en moderne turbin. I de første år drev de møllerivirksomhed her,

men efterhånden fik flere og flere gårde egne kværne og møllen blev bygget om til karetmagerværksted og træuldsfabrikation. Hele den sindrige transmission og mange af de gamle snedkerimaskiner står endnu i møllen.

Der var et liv og mylder i huset dengang, med en stor børneflokk og med svende og piger på kost. Et arbejdsomt liv med komfur og vaskebalje var det, men hun fyldte sin plads med en naturlig og venlig myndighed, og hun husker stadig tilbage på de travle år med glæde. Beretningerne om mølleren, der en vinter faldt gennem slusen og om svaneparret, der fik nattely i bryggeriset, er blevet klassikere i slægtens historie.

Thora Jørgensen trives med liv omkring sig. Hun følger levende med i sin omverden. Vandmøllen er blevet en turistattraktion og det er ikke få mennesker, hun har vist rundt i de gamle bygninger.

For 14 år siden mistede hun sin mand, og for et par år siden blev vandmøllen solgt til en søn og en sønnesøn, som er i fuld gang med at sætte de fredede bygninger i stand. Men Thora Jørgensen bor stadig i sit hjem, hvor hun er midtpunktet for et enestående familieliv. Børnene har alle fået gode uddannelser, og i denne tid er oldebarn nr. 31 på vej.

Vendryssels Tidende 10. Juli 1987.

Vandmøllen og havørrederne

Sæby Vandmølle, der med en fortid tilbage til 1630 er et af Nordjyllands største kulturhistoriske kledonier. Under opmærksomhed fra fastboende og turister får møllen nu en hårdt tiltrængt ansigtsløftning af sin ejer, pensioneret major i Flyvevåbnet Jens Agerbæk Jørgensen.

Siden sin pensionering for få år siden er Agerbæk Jørgensen med sig selv som eneste håndværker i gang med en gennemgribende restaurering, som udføres med en professionalisme, der aftvinger respekt hos selv bygningseksperter på Nationalmuseet.

Men der er nogen, der ikke ser på majorens aktiviteter med samme begejstring, og det er egnens lystfiskere. For med i Agerbæk Jørgensens restaureringsprojekt er genetablering af den turbinedrift, der siden midten af tyverne har været knyttet til møllen, og han ønsker dermed de ydre meget idylliske omgivelser omkring den gamle vandmølle bevaret uændret. Hvilket vil sige, at et stemmewærk tværs over åen næsten midt i byen ikke røres, og det gøres ej heller en laksetrappe, som er placeret lige ved siden af vandmøllen.

Ny laksetrappe

Men Lystfiskerforeningen i Sæby har helt andre ønsker. Med den begrundelse af den nuværende laksetrappe er komplet ubrugelig ønsker man bygget en helt ny og anderledes trappe i den modsatte side af åen og udformet sådan at to kamre

i den placeres nogenlunde midtvejs i åen. Her er åen ifølge lystfiskerforeningsformand Helge Bjørn dybest, og det vil indebære at havørreder, når de er vandret ind fra Kattégat mindre end en halv kilometer borte, vil blive ledet hertil med al mulig udsigt til i flokkevis at ville passere laksetrappen og vandre videre ud i Sæby å med mulighed for her at kunne formere sig naturligt i rolige biløb. Lystfiskerne mener med sikkerhed at vide, at de mange hundrede havørreder, der hver sommer trækker ind i Sæby å, nu ikke når længere end til stemmewærket ved vandmøllen, fordi den eksisterende laksetrappe er ubrugelig.

På broen over åen står ikke mindst her i turisttiden altid mange mennesker. De fleste for bare at betragte idyllen omkring vandmøllen med det meterhøje vandfald fra stemmewærket, og så er der lystfiskerne, der koncentrerer al deres opmærksomhed på de mange havørreder, der tydeligt er at se i strømmen foran stemmewærket. De udtrykker stor forargelse.

Kamp om pladserne

»Jeg er overbevist om,« siger en af dem, »at der i øjeblikket står mere end 300 havørreder. De ville alle have været videre op i åen, hvis de havde haft mulighed for det. Nu ender det hele med, at de kommer i kamp om pladserne i åen. Efter min mening det rene dyrplageri.«

Jens Agerbæk Jørgensen har et helt andet syn på tin-

gene. Fisketrappen er placeret på hans domæne. Han er ude ved den hver dag, og han siger, at han jævnligt bemærker at havørreder passerer den, og iøvrigt tror han, at den ville kunne blive endnu mere effektiv, hvis den blev rensset hyppigere end nu. Efter hans opfattelse skal det ske mindst tre gange i døgnet.

Jens Agerbæk Jørgensen er født på vandmøllen, som hans far købte i 1923. Nu ejer han den sammen med sin søn Anders Agerbæk Jørgensen, der er maskinmester i Frederikshavn og som i de sidste par år har brugt mange hundrede timer på at renovere den gamle turbine. Far og søn ønsker at lade turbinen køble på, hvad der i fagsproget kaldes for en asyron generator. Det skulle ved hjælp af vandkraften give mulighed for produktion af strøm til levering til det offentlige el-system. Det er, siger de, simpelthen det eneste økonomiske grundlag for den gennemgribende renovering, de nu er i gang med.

Sans for detaljerne

Foreløbig er det gamle mølleri nu indrettet til bolig for Jens Agerbæk Jørgensen og hans kone. Interiøret er enestående smukt. Hver eneste detalje har været godkendt af planstyrelsen, der eksempelvis ikke kunne acceptere termoruder i byggeriet ud fra den betragtning, at det ville være vandalisme i et så gammelt bygningsværk. Agerbæk Jørgensen har selv lavet hvert eneste vindue efter

specielle mål og med de gamle originale sprosseprofiler. Der er ikke brugt søm eller skruer. Udelukkende døvler af træ.

Jens Agerbæk Jørgensen erklærer sig dybt ulykkelig over den konfliktsituation, han er kommet i med egnens lystfiskere.

»Jeg er,« siger han, »selv født op med en fiskestang. Fiskede som dreng her i åen lige fra jeg kunne holde en fiskestang i hånden og har i årene hos flyvevåbnet i Karup vandret i dagevis med stang langs Karup å. Lystfiskeriet og fiskenes trivsel ligger mig dybt på sinde, og jeg mener at min løsning i enhver henseende vil tilfredsstille lystfiskernes ønsker.«

Amtets afgørelse

Fronterne er trukket hårdt op. Lystfiskerforeningsformand Helge Bjørn siger, at Sæby å er et af de danske vandløb, der har den største opgang af havørreder, men når de stoppes blot 400 meter efter at de er kommet ind i åen, da bliver følgen, at her fanges rub og stub. Det kan umiddelbart lyde tillokkende, men Bjørn vil hellere, at det bliver vanskeligere at fange havørreder derved at de får mulighed for at brede sig ud over hele åsystemet.

Hvad det hele skal ende med er endnu uvist. Afgørelsen ligger ifølge Helge Bjørn hos Nordjyllands amt. Og sluttelig den konstatering: For få dage siden fangedes i Sæby å årets hidtil største havørred. Vægt 9.1 kg.

SÆBY MØLLE

Arkiv reg. no.:

HJØRRING AMT

Samlingsbind:

Jens Agerbæk Jørgensen ved laksetrappen foran Sæby Vandmølle.

Bertil Larsen

DK-8260 VIBY J.

003
291026

3/5

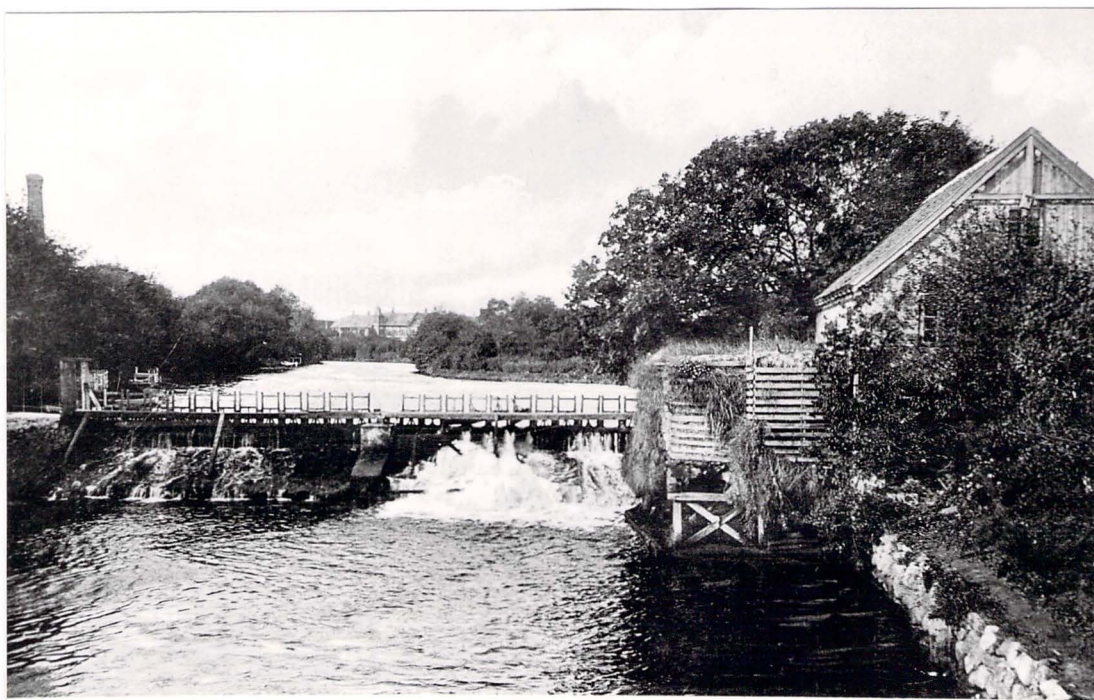
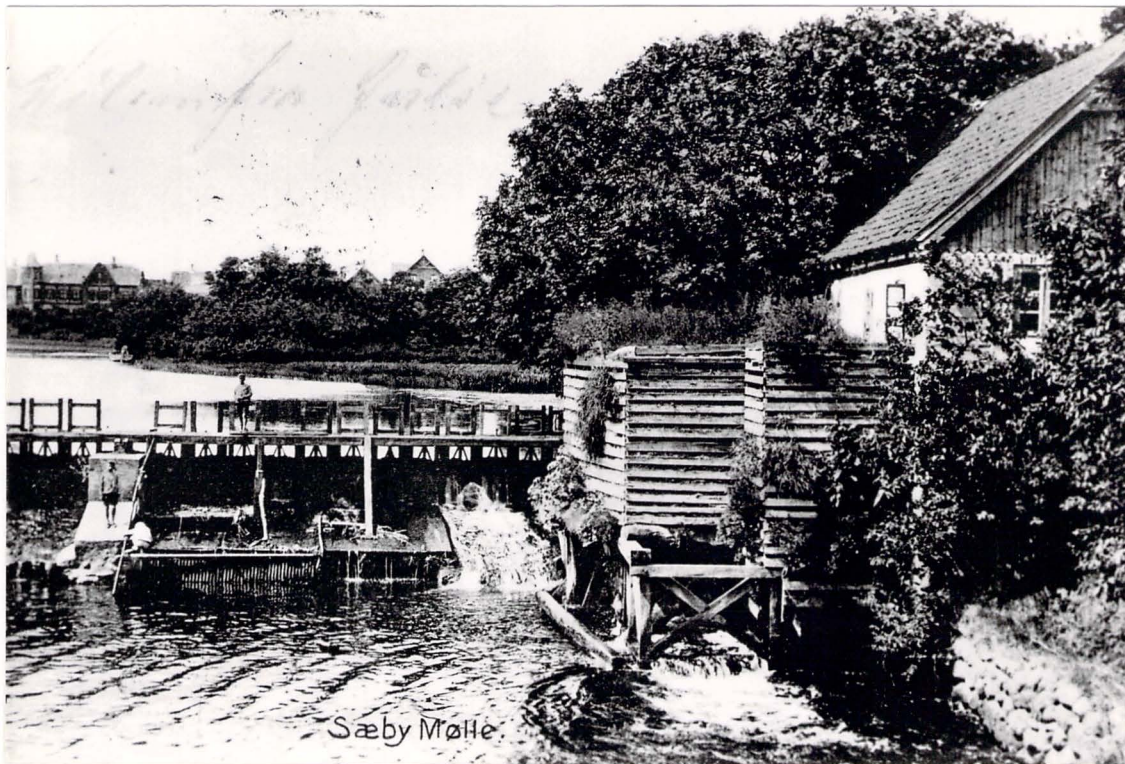

01. SÆBY VANDMØLLE
Hjørring amt

film/neg. no.: kopi

fotograf: postkort

dato: o. 1907-10

Sæby Mølle.

o. 1925-30